

ТРЕЋЕ ОДЕЉЕЊЕ

ПРЕДМЕТ СЕЛИМИ И КРАСНИЋИ против СРБИЈЕ

(Представке бр. 20641/20 и 20644/20)

ПРЕСУДА

Члан 1. П1 • Мирно уживање имовине • Неуспех да се настави са исплатом пензија *pro futuro*, након што је иста обустављена, подносиоцима представке од стране косовске филијале Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање Србије, пре него што је иста стављена под међународну управу 1999. године • Подносиоцима представке није пружена разумна прилика да ефективно оспоре мешање у њихова права

Припремила Служба Секретара. Није обавезујућа по Суду.

СТРАЗБУР

3. јун 2025. године

Ова пресуда ће постати правоснажна у околностима утврђеним у члану 44. став 2. Конвенције. Она може бити предмет редакцијских измена.

У предмету Селими и Краснићи против Србије,

Европски суд за људска права (Треће одељење), на заседању Већа у саставу:

Ioannis Ktistakis, *председник*,

Lətif Hüseynov,

Darian Pavli,

Oddný Mjöll Arnardóttir,

Úna Ní Raifeartaigh,

Mateja Đurović,

Canòlic Mingorance Cairat, *судије*,

и Milan Blaško, *секретар Одељења*,

Имајући у виду:

представке (бр. 20641/20 и 20644/20) против Србије које је Суду, на основу члана 34. Конвенције за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту: „Конвенција”), поднело двоје српских држављана,

господин Абдурахим Селими (у даљем тексту: „први подносилац”) и госпођа Бахрије Краснићи (у даљем тексту: „друга подносиатеља”) на датуме наведене у приложеној табели;

одлуке да се о наведеним представкама обавести Влада Републике Србије (у даљем тексту: „Влада”);

Запажања страна у спору;

Након већања на затвореној седници одржаној 13. маја 2025. године,

Доноси следећу пресуду, која је усвојена тог дана:

УВОД

1. Представке се односе на обуставу исплате пензија које Републички фонд за пензијско и инвалидско осигурање Србије (РФ ПИО) исплаћује подносиоцима чија је потраживања одобрила и чију исплату врши филијала тог фонда на Косову¹ пре него што је она стављена под међународну управу 1999. године. Подносиоци су се посебно притуживали, на основу члана 6. Конвенције и члана 1. Протокола број 1 уз Конвенцију, на дужину повезаних управних и судских поступака, као и на чињеницу да им пензије нису исплаћиване од 1999. године.

1 Свако позивање на Косово, било да се ради о територији, институцијама или становништву, у овом тексту ће се тумачити у потпуној сагласности са Резолуцијом 1244 Савета безбедности Уједињених нација и без прејудуцирања статуса Косова.

ЧИЊЕНИЦЕ

2. Лични подаци подносилаца, као и датуми подношења њихових представки Суду и информације у вези са њиховим правним заступницима, дати су у приложеној табели.

3. Владу је заступала госпођа З. Јадријевић Младар, њена заступница.

4. Чињенице предмета се могу сумирати на следећи начин.

I. КОНТЕКСТ

5. Након интервенције Организације Северноатлантског уговора, Косово је стављено под међународну управу у јуну 1999. године.

6. Дана 18. јуна 2004. године, Министарство за рад, запошљавање и социјалну политику Србије је пружио свој одговор на упит, информишући косовског заштитника грађана да је пензијски систем у Србији заснован на концепту „сталног финансирања”: конкретно, пензије су исплаћиване из текућих доприноса за пензијско осигурање. Сходно томе, пошто српске власти нису биле у могућности да наплате такве доприносе на Косову од 1999. године, лица која су примала пензије од стране косовске филијале РФ ПИО нису могла очекивати да ће их и даље примати. Министарство је такође подсетило заштитника грађана да су прописи о пензијама на Косову предвиђали посебан пензионисан систем за оне који живе на тој територији (видети ст. 71. и 103. у наставку).

II. ПОСЕБНЕ ОКОЛНОСТИ У ПОГЛЕДУ ПРВОГ ПОДНОСИОЦА (Г. АБДУРАХИМ СЕЛИМИ, ПРЕДСТАВКА БРОЈ 20641/20)

A. Одобрење исплате пензије од стране РФ ПИО и њена каснија обустава

7. Првом подносиоцу је 5. децембра 1991. године одобрена исплата старосне пензије од стране косовске филијале РФ ПИО, са датумом исплате од 1. јула 1990. године.

8. Први подносилац је редовно примао своје месечне износе пензије до 1. марта 1999. године. Међутим, тада је дошло до обуставе исплата.

9. Први подносилац се након тога више пута жалио РФ ПИО на обуставу исплате његове пензије, али очигледно није добио одговор.

В. Управни поступак и управни спор

10. Први подносилац је 30. априла 2013. године поднео званични захтев РФ ПИО за наставак исплате месечне пензије, као и за исплату заосталих пензија.

11. РФ ПИО је 6. децембра 2013. године одбацио захтев првог подносиоца, сматрајући да му се већ исплаћује основна пензија коју исплаћују привремене институције на Косову и да не може истовремено да прима две пензије (видети став 69. и ст. 103–106. у наставку).

12. На неутврђени датум након тога, први подносилац је уложио жалбу на ово решење вишем управном органу РФ ПИО, али је 5. фебруара 2014. године тај орган потврдио одлуку РФ ПИО.

13. Након пет накнадних враћања на поновно одлучивање у оквиру управног поступка и спора, Управни суд је 11. октобра 2021. године поново вратио предмет РФ ПИО на поновно одлучивање. У свом образложењу суд се, између осталог, позивао на различите одредбе Закона о пензијском и инвалидском осигурању (видети ст. 68–70. у наставку, чл. 110, 119. и 123.). Он је сматрао да РФ ПИО није навео разлоге за своју одлуку, укључујући и разлоге зашто је претпоставио, без пружања било каквог поткрепљујућег доказа, да се први подносилац заиста није определио за пензију РФ ПИО уместо пензије коју исплаћују привремене институције на Косову.

14. Након даљег враћања на поновно одлучивање у управном поступку, РФ ПИО је 27. јула 2022. године одлучио против првог подносиоца, одбацујући његов захтев за наставак исплате његове пензије. При томе је констатовао, између осталог, да је први подносилац примао основну пензију коју пружају привремене институције на Косову од 2004. године. Штавише, фонд није могао да му исплаћује пензију од 1999. године, прво због оружаног сукоба на Косову, а потом и зато што РФ ПИО више није у поседу релевантне документације. У сваком случају, први подносилац није благовремено пријавио чињеницу да прима основну пензију коју пружају привремене институције на Косову, при чему су такве информације биле нешто што РФ ПИО није могао сам да добије.

15. Први подносилац је тврдио да му одлука од 27. јула 2022. године није уручена, те је 17. октобра 2022. затражио од РФ ПИО да му пошаље копију исте.

16. На крају, 11. октобра 2023. године, подносилац је уложио жалбу на одлуку РФ ПИО од 27. јула 2022. године (видети став 14. горе).

17. Први подносилац се 20. јануара 2024. године жалио Управном суду због одлагања у његовом предмету.

18. Управни суд је 1. фебруара 2024. године наложио адвокату првог подносиоца да му достави пуномоћје којим је овлашћен да делује у предметном случају, а које је први подносилац потписао и оверио код јавног бележника.

19. Први подносилац је 13. марта 2024. године изјавио Управном суду да му је, између осталог, већ доставио оригинални образац пуномоћја који је сам потписао, а који је био приложен уз његову тужбу од 1. фебруара 2024. године. Што се тиче налога суда за оверу обрасца код јавног бележника, први подносилац је тврдио да не постоји такав услов у релевантном процесном законодавству у ситуацији када је, као у предметном случају, лице које заступа клијента регистровани адвокат који се бави адвокатуром.

20. Виши орган РФ ПИО је 9. фебруара 2024. године одбацио жалбу на одлуку РФ ПИО од 27. јула 2022. (видети ст. 14. и 16. горе). Он је подржао првостепено образложење и даље навео да је, између осталог, први подносилац морао да одлучи коју пензију жели да прима и, ако жели да прима пензију РФ ПИО, да треба да се одрекне своје пензије коју пружају привремене институције Косова и поново поднесе захтев РФ ПИО.

21. Као одговор на ранију притужбу првог подносиоца због одлагања у оквиру управног поступка (видети став 17. горе), Управни суд је 19. августа 2024. године донео у суштини исти налог као и 1. фебруара 2024., тражећи оверен образац пуномоћја (видети став 18. горе).

22. Адвокат првог подносиоца је 28. августа 2024. године поднео нови поднесак Управном суду, у суштини понављајући своје аргументе од 13. марта 2024. (видети став 19. горе). Адвокат је додао да, у сваком случају, на Косову није било јавних бележника које су признавале српске власти.

С. Поступак пред Уставним судом

23. Подносилац је 26. марта 2018. године поднео уставну жалбу Уставном суду. Он се притуживао на укупну дужину поступка управног поступка и спора, као и на повреде својих имовинских права и права на пензију. Први подносилац се такође позвао на гаранције садржане у члану 6. Конвенције и члану 1. Протокола број 1 уз Конвенцију, и тражио обештећење за претрпљену материјалну и нематеријалну штету.

24. Први подносилац је касније у неколико наврата допунио своју уставну жалбу.

25. Уставни суд је 9. децембра 2021. године утврдио повреду права првог подносиоца на суђење у разумном року, наложио да се предметни поступак убрза и досудио му износ од 900 евра (EUR) у динарској противвредности на име нематеријалне штете. Преостале притужбе, као и захтев за накнаду материјалне штете првог подносиоца, одбачене су као преурађене с обзиром да је оспорени управни поступак још увек у току.

26. Министарство правде је 1. јуна 2022. године исплатило првом подносиоцу износ који му је досудио Уставни суд.

D. Остале релевантне чињенице

27. Први подносилац се у више наврата притуживао на одлагања у оквиру управног поступка према релевантним одредбама националног права (видети ст. 83, 84, 91. и 94. у наставку).

28. Привремени органи власти Косова су 21. јуна 2004. године потврдили да је први подносилац примао „основну” месечну пензију коју пружају привремене институције на Косову од 2004. године (видети став 103. у наставку).

29. Привремени органи власти Косова су 15. октобра 2019. године додатно потврдили да је од 2. јуна 2004. године први подносилац примао „основну” месечну пензију коју пружају привремене институције на Косову. Поред тога, од 1. јануара 2008. године, први подносилац је примао пензију према доприносном пензијском плану предвиђену косовским прописима (видети ст. 103–109. у наставку).

30. Адвокат првог подносиоца је 2024. године покушао да ступи у контакт са првим подносиоцем, али без успеха. У априлу 2024. године син првог подносиоца је обавестио адвоката да му је отац преминуо 5. марта 2024. године. Син првог подносиоца је том приликом такође обавестио адвоката да госпођа Сабиле Селими, односно његова мајка и супруга првог подносиоца, жели да настави са поступком пред Судом: деца првог подносиоца нису била заинтересована за даље поступање. Син првог подносиоца је такође изјавио да ће захтев да се супруга првог подносиоца прогласи његовим јединим правним наследником бити поднесен што је пре могуће.

31. Дана 24. септембра 2024. године, адвокату првог подносиоца су достављени релевантни изводи из матичне књиге рођених, умрлих и венчаних које су издале привремене институције Косова. Ови документи су затим прослеђени самом Суду, заједно са попуњеним страницама бр. 1, 2 и 3 обрасца представке Суда. Трећа страница укључивала је потпис супруге првог подносиоца којим се даје пуномоћје адвокату првог подносиоца да дотичну заступа у предмету који се води пред Судом.

III. ПОСЕБНЕ ОКОЛНОСТИ У ПОГЛЕДУ ДРУГЕ ПОДНОСИТЕЉКЕ (ГЋЕ БАХРИЈЕ КРАСНИЋИ, ПРЕДСТАВКА БРОЈ 20644/20)

A. Одобрење исплате пензије од стране РФ ПИО са допунском социјалном помоћи и њихова каснија обустава

32. Дана 30. маја 1986. године, другој подносиатељки је додељена породична пензија са допунском социјалном помоћи од стране косовске филијале РФ ПИО, са датумом исплате од 1. септембра 1985. године.

33. Друга подносиатељка је примала месечне исплате по горенаведеном основу редовно све до 15. фебруара 1999. године, када су исте обустављене.

34. Друга подносиатељка се жалила РФ ПИО на ефективну обуставу исплате њене пензије, заједно са допунском социјалном помоћи, али очигледно није добила било какав одговор.

B. Управни поступак и спор

35. Дана 16. марта 2017. године, друга подносиатељка је поднела званичан захтев РФ ПИО за наставак исплата, као и за исплату заосталих износа пензије.

36. РФ ПИО је 26. јуна 2017. године одбио захтев друге подносиатељке, сматрајући да она није пружила довољно доказа о томе да ли јој се већ исплаћује „основна” пензија коју исплаћују привремене институције на Косову и да не може истовремено да прима две пензије (видети став 69. и ст. 103–109. у наставку).

37. Друга подносиатељка је 17. јула 2017. године уложила жалбу вишем управном органу РФ ПИО, али је 21. септембра 2017. године тај орган потврдио оспорено решење.

38. Након четири накнадна враћања предмета на поновно одлучивање у управном поступку и спору, РФ ПИО је 2. новембра 2021. године поново одлучио против друге подносиоце. Он је нарочито констатовао да информације садржане у списима предмета показују да друга подносиоца прима „основну” пензију коју исплаћују привремене институције на Косову и пензију према доприносном пензијском плану. У тим околностима, од друге подносиоце је затражено да изабере између исплате пензије коју исплаћују привремене институције на Косову или враћања пензије коју исплаћује РФ ПИО. Међутим, друга подносиоца није направила такав избор, а такође није ни доставила тражену документацију. Приликом поновног увида у списе предмета, установљено је, између осталог, да је поднета копија неважеће личне карте и да потврда да је друга подносиоца још жива датира из 2017. године.

39. Адвокат друге подносиоце је уложио жалбу на ту одлуку вишем управном органу РФ ПИО, оспоравајући његове закључке и примену релевантног домаћег права. Адвокат је укључио изјаву о потешкоћама које је недавно имао у погледу остваривања контакта са другом подносиоцем.

40. Чини се да је 22. децембра 2021. године адвокат друге подносиоце уложио даљу жалбу на одлуку РФ ПИО од 2. новембра 2021. године (видети став 38 горе), овог пута у име сина друге подносиоце, услед чега је постало очигледно да је друга подносиоца преминула.

41. Адвокат друге подносиоце је 10. фебруара 2022. године обавестио РФ ПИО да је друга подносиоца преминула 16. августа 2021. године, и да њен син, г. Рамадан Краснићи, жели да настави са поступком. Адвокат је такође доставио релевантне изводе из матичне књиге умрлих и рођених које су пружиле привремене институције Косова, оверене од стране Мисије привремене управе Уједињених нација на Косову (УНМИК). У смртвници је, међутим, наведено да је друга подносиоца преминула 24. децембра 2020. године, али да је смрт званично регистрована 16. августа 2021.

42. РФ ПИО је 9. маја 2022. године затражио од адвоката друге подносиоце да достави писмено пуномоћје, које је потписао син његовог преминулог клијента и које је оверено од стране надлежних органа Србије, којим је овлашћен да заступа правног наследника друге подносиоце у поступку. Адвокат је упозорен да ће, уколико не поступи по овом захтеву, жалба коју је уложио на решење РФ ПИО од 2. новембра 2021. године бити одбачена. РФ ПИО је на крају навео да и сви остали докази у поступку морају бити обезбеђени у складу са законодавством Републике Србије.

43. Дана 20. јуна 2022. године, адвокат друге подносиоце је одговорио на захтев РФ ПИО. Он је том приликом изјавио да:

(i) је добио образац пуномоћја који је потписао син његовог бившег клијента и који је оверен код јавног бележника на Косову;

(ii) је г. Рамадан Краснићи покушао да добије образац пуномоћја оверен од стране српских власти, али да то није могао учинити јер није имао српску личну карту и било би му потребно много година како би је добио;

(iii) би од г. Рамадана Краснићи такође могло бити затражено да покрене судски поступак пред српским судовима како би се званично признала смрт његове мајке; и

(iv) у сваком случају, српско право није захтевало да било ко овери образац пуномоћја када је, као у предметном случају, лице којем је дато пуномоћје адвокат који се бави адвокатуром.

44. РФ ПИО је 5. августа 2022. године одбацио жалбу на одлуку од 2. новембра 2021. (видети став 38. горе) уз образложење да ју је уложило лице без пуномоћја. Конкретно, утврђено је да адвокат друге подносиоце није поднео прописно оверен образац пуномоћја који је потписао наследник његовог бившег клијента, а којим је овлашћен да га заступа у поступку.

45. Дана 29. децембра 2022. године је дошло до додатног враћања предмета на поновно одлучивање у управном поступку. Суд је закључио да је жалба коју је поднео адвокат друге подносиоце у име њеног сина допуштена. РФ ПИО је 18. јануара 2023. године поново одбио материјалноправни захтев друге подносиоце. Он је констатовао, између осталог, да је друга подносиоца примала „основну” месечну пензију коју пружају привремене институције на Косову од 2002. године и да није могла да прима две пензије истовремено.

46. Адвокат друге подносиоце, који сада заступа г. Рамадана Краснићија, сина друге подносиоце, је 1. фебруара 2023. године уложио жалбу на ту одлуку.

47. Дана 21. јуна 2023. године виши управни орган РФ ПИО је укинуо оспорено решење и предмет вратио на поновно одлучивање. Он је уочио да чињенице тек треба да буду правилно утврђене и да је потребно пружити одговарајуће правне разлоге.

48. РФ ПИО је 23. октобра 2023. године одбио захтев друге подносиољке да се настави са исплатом њене пензије. Он је, између осталог, приметио да јој је до дана смрти била исплаћивана „основна“ месечна пензија коју пружају привремене институције на Косову, и да није могла да прима две пензије истовремено. РФ ПИО се даље позива на низ одредби Закона о пензијском и инвалидском осигурању (видети ст. 69. и 70. у наставку).

49. Дана 2. новембра 2023. године, адвокат друге подносиољке је поднео жалбу против те одлуке.

50. Дана 27. децембра 2023. године, виши управни орган РФ ПИО је одбио горенаведену жалбу. Побийена првостепена одлука је тиме потврђена, као и њено образложење.

51. У одговору на притужбу због одлагања у оквиру управног поступка, Управни суд је 5. фебруара 2024. године затражио од адвоката друге подносиољке да достави писмено пуномоћје, које је потписао син његовог преминулог клијента и које је оверено од стране надлежних органа Србије, којим је овлашћен да заступа правног наследника друге подносиољке у поступку. Адвокат је упозорен да ће, уколико не поступи по овом захтеву, жалба његовог клијента бити одбијена.

52. Син друге подносиољке је 12. фебруара 2024. године оспорио одлуку од 27. децембра 2023. године (видети став 50. горе) и затражио судско преиспитивање исте пред Управним судом (видети став 93. у наставку).

53. Адвокат друге подносиољке је 23. фебруара 2024. године одговорио на захтев Управног суда од 5. фебруара 2024. (видети став 51. горе). Он је изјавио да је већ пружио оригинално пуномоћје које је потписао син његовог бившег клијента. У сваком случају, српско право није захтевало да било ко овери образац пуномоћја када је, као у предметном случају, лице којем је дато пуномоћје адвокат који се бави адвокатуром.

С. Поступак пред Уставним судом

54. Друга подносиољка је 25. марта 2019. године поднела уставну жалбу Уставном суду. Она се притуживала на укупно трајање управног поступка управне и спора, и навела да је дошло до повреде њених имовинских и пензионих права. Позвала се на јемства дата у члану 6. Конвенције и члану 1. Протокола број 1 уз Конвенцију, и затражила обештећење на име претрпљене материјалне и нематеријалне штете.

55. Друга подносиољка је у неколико наврата допунила своју уставну жалбу.

56. Уставни суд је 20. маја 2021. године утврдио повреду права друге подносиољке на суђење у разумном року, наложио да се предметни поступак убрза и досудио јој износ од EUR 500 у динарској противвредности на име нематеријалне штете. Преостале притужбе, као и захтев за надокнаду материјалне штете друге подносиољке, одбачени су као преурањени с обзиром на то да је спорни управни поступак још увек у току.

57. Адвокат друге подносиољке је у априлу 2022. године обавестио Министарство правде да је његова клијенткиња преминула и да га је њен син Рамадан Краснићи, као њен правни следбеник, овластио да добије одштету коју му је досудио Уставни суд. С тим у вези, адвокат друге подносиољке је очигледно такође доставио Министарству правде образац пуномоћја потписан од стране сина друге подносиољке који је оверен код јавног бележника на Косову и оверен од стране УНМИК-а, као и релевантне изводе из матичне књиге умрлих и рођених које је оверио УНМИК. Међутим, пошто се та документација сматра непотпуном и неадекватном, Министарство правде је одбило да одобри исплату.

58. Према речима адвоката друге подносиољке, износ од EUR 500 који је досудио Уставни суд још увек није уплаћен, јер син друге подносиољке не поседује српску личну карту, за издавање које би било потребно неколико година, и нема решење које је издато у Србији и којим је он проглашен правним следбеником своје мајке. Српске власти нису признавале такве одлуке оверене код косовских јавних бележника.

Д. Парнични поступак

59. Друга подносиољка је 2019. године поднела тужбу Основном суду у Београду за покретање парничног поступка против РФ ПИО ради исплате заосталих износа пензије насталих у периоду између марта 2016. и фебруара 2019. године, заједно са законским каматама и трошковима парничног поступка.

60. Дана 10. марта 2020. године, Основни суд је пресудио делимично у корист друге подносиољке и признао повреду њених имовинских права. Такође је наложио РФ ПИО да исплати заостале износе пензије другој подносиољки настале у периоду између марта 2016. и децембра 2018. године, заједно са одговарајућим

законским каматама и трошковима парничног поступка. Суд се, између осталог, позвао на домаће законодавство, пресуду Суда у предмету *Грудић против Србије* (број 31925/08, од 17. априла 2012. године) и потврду привремених органа власти Косова од 4. фебруара 2019. године да друга подносиатељка тада није примала инвалидску пензију, породичну пензију или пензију према доприносном пензијском плану. Првостепени суд је на крају закључио да трогодишњи рок застарелости није релевантан у конкретним околностима случаја.

61. Обе странке су уложили жалбе на ту пресуду.

62. Апелациони суд је 13. априла 2023. године вратио списе предмета Основном суду на исправку пресуде.

63. Првостепени суд је 9. августа 2024. године исправио своју првобитну пресуду исправљајући правопис имена покојне друге подносиатељке.

64. Чини се да је поступак по жалби још увек у току.

Е. Остале релевантне чињенице

65. Друга подносиатељка се у више наврата жалила на одлагања у оквиру управног поступка према релевантним одредбама домаћег права (видети ст. 83, 84, 91. и 94. у наставку).

66. Привремени органи власти Косова су 26. марта 2019. године издали документ, оверен од стране УНМИК-а, у којем се наводи да друга подносиатељка не прима инвалидску пензију, породичну пензију или пензију према доприносном пензијском плану (видети ст. 103–109. у наставку).

67. Привремени органи власти Косова су 26. марта 2019. године издали додатни документ, оверен од стране УНМИК-а, у коме се наводи да је друга подносиатељка примала „основну” месечну пензију коју пружају привремене институције на Косову од 1. јануара 2002. године.

РЕЛЕВАНТНИ ПРАВНИ ОКВИР

І. СРПСКО ПРАВО И ПРАКСА

А. Закон о пензијском и инвалидском осигурању (објављен у „Службеном гласнику РС” – СГ РС – бр. 34/03, 64/04, 84/04, 85/05, 101/05, 63/06, 5/09, 107/09, 30/10, 101/10, 93/12, 62/13, 108/13, 75/14, 142/14, 73/18, 46/19, 86/19, 62/21, 125/22, 138/22, 75/23, 76/23 и 94/24)

68. Члан 110. овог закона прописује, између осталог, да права из пензијског и инвалидског осигурања у односу на лице престају када он или она више не испуњавају законске услове. Међутим, ако садашњи пензионер добије додатну пензију из другог фонда за пензијско и инвалидско осигурање који је основала једна од других држава на подручју бивше Југославије, пензија коју му исплаћује РФ ПИО се мора, осим уколико није другачије предвиђено међународним уговором, поново утврдити на основу пензијског стажа који је друга држава већ узела у обзир.

69. Чланом 119. је прописано да се кориснику пензије, када стекне право на две или више пензија на територији Републике Србије, може исплаћивати само једна од тих пензија, по сопственом избору.

70. Члан 123. предвиђа, између осталог, да ће се доспели месечни износи пензије који нису уплаћени због околности за које је пензионер одговоран, као што је непружање релевантних, али званично недоступних информација, документације или овлашћења, исплатити накнадно за дванаест месеци који претходе датуму када је пензионер поднео захтев за исплату.

В. Мишљење Министарства за социјална питања број

181-01-126/2003 од 7. марта 2003. године и Мишљење Министарства рада, запошљавања и социјалне политике број 182-02-20/2004-07 од 18. јуна 2004. године

71. У овим Мишљењима је, између осталог, наведено да је пензијски систем у Републици Србији заснован на концепту „сталног финансирања”: конкретно, пензије се исплаћују из текућих доприноса за пензијско осигурање. Пошто српске власти нису биле у могућности да наплате такве доприносе на Косову од 1999. године, лица којима су додељене пензије РФ ПИО на Косову нису могла да очекују, за сада, да их и даље примају. Даље се наводи да Уредба 2001/35 о пензијама на Косову, коју је усвојио УНМИК, предвиђа посебан пензиони систем за лица која живе на територији Косова (видети став 103. у наставку).

С. Закон о облигационим односима (објављен у „Службеном листу СФРЈ” – СЛ СФРЈ – бр. 29/78, 39/85, 45/89, 57/89, „Службеном листу СРЈ” – СЛ СРЈ – број 31/93 и „Службеном гласнику РС”, број 18/20)

72. Члан 172. став 1. прописује да је правно лице, које укључује и државу, одговорно за било какву штету коју било које од „његових органа“ проузрокује „трећем лицу”.

73. Члан 372. став 1. прописује, између осталог, да је рок застарелости за потраживања која се односе на давања која доспевају једном годишње или чешће три године. Време наведеног рока почиње да тече од датума доспећа сваке уплате.

74. Члан 376. ст. 1. и 2. прописује, између осталог, да је рок застарелости грађанских потраживања за накнаду штете три године од дана када је оштећени први пут дознао за предметну штету, али да је, у сваком случају, апсолутни рок за застару потраживања пет година од тренутка када је штета настала.

Д. Правно схватање Грађанског одељења Врховног суда Србије, са образложењем, утврђено на седници од 15. новембра 2005. године, Билтен судске праксе број 3/05

75. Као одговор на ситуацију на Косову, у овом Правном схватању је наведено, између осталог, да се признато право особе на пензију може ограничити само на основу члана 110. Закона о пензијском и инвалидском осигурању (видети став 68. горе). Призната индивидуална пензијска права не могу зависити од тога да ли се текући доприноси за пензијско осигурање могу прикупљати на датој територији или не.

76. Врховни суд је објаснио да би управни поступак и, ако је потребно, поступак судске ревизије (управни спор) био одговарајући пут за оспоравање ограничења права на пензију.

77. На крају, Врховни суд је приметио да су, у овом контексту, грађански судови били надлежни само у предметима који се односе на тужбе за незаконит и неправилан рад РФ ПИО.

Е. Закон о наслеђивању (објављен у „Службеном гласнику РС”, бр. 46/95, 101/03 и 6/15)

78. Члан 1. став 2. овог закона прописује да заоставштину чине сва наслеђивању подобна права која су оставиоцу припадала у тренутку смрти.

79. Члан 206. став 1. прописује, између осталог, да се заоставштина лица отвара по његовој смрти.

80. Члан 212. став 1. прописује да заоставштина прелази по сили закона на оставиоачеве правне следбенике у тренутку његове смрти.

Е. Закон о ванпарничном поступку (објављен у „Службеном гласнику РС”, бр. 25/82, 48/88, 46/95, 18/05, 85/12, 45/13, 55/14, 6/15, 106/15 и 14/22)

81. Чланом 87. овог закона је, између осталог, прописано да се одлуком донесеном у поступку за расправљање заоставштине утврђује ко су правни следбеници преминулог лица, која имовина сачињава његову заоставштину и која лица имају право на наслеђивање исте.

82. Члан 122. став 1. прописује да ће се, по утврђивању којим лицима припада право на наслеђе, та лица огласити за правне следбенике преминулог лица.

Г. Закон о општем управном поступку (објављен у „Службеном листу СРЈ”, бр. 33/97 и 31/01, и у „Службеном гласнику РС”, број 30/10), који је био на снази у предметном периоду

83. Члан 208. став 1. овог закона прописивао је, између осталог, да је у једноставним стварима управни орган био дужан да донесе решење и достави га најдоцније у року од једног месеца од дана предаје захтева од стране подносиоца. У свим осталим случајевима, орган управе је морао да донесе решење и достави га најдоцније у року од два месеца.

84. Члан 208. став 2. омогућио је тужитељу, о чијем захтеву није одлучено у прописаним роковима из претходног става, да уложи жалбу као да је његов захтев одбијен. Ако жалба није допуштена, странка може непосредно покренути управни спор пред надлежним судом.

85. Предметни Закон је стављен ван снаге и замењен 1. јуна 2017. године Законом о општем управном поступку из 2016. године (видети ст. 86–92. у наставку).

Н. Закон о општем управном поступку из 2016. године (објављен у „Службеном гласнику РС”, бр. 18/16, 95/18 и 2/23)

86. Члан 49. став 2. овог закона прописује, између осталог, да, ако постоји сумња у истинитост пуномоћја, надлежни орган управе налаже странци да поднесе оверено пуномоћје.

87. Члан 50. став 1. прописује да управни орган треба да пази, у току целог поступка, да ли је лице које се појављује као пуномоћник заиста овлашћено за заступање странке.

88. Члан 52. став 1. прописује, између осталог, да пуномоћје не престаје аутоматски смрћу странке, али да правни следбеник странке може опозвати раније дато пуномоћје.

89. Чланом 123. је прописано, између осталог, да стране исправе које имају доказну вредност јавне исправе у држави у којој су издате имају, под условом узајамности, доказну вредност као домаће јавне исправе, ако су прописано оверене. Уз исправу састављену на страном језику прилаже се оверени превод, ако је потребно.

90. Чланом 145. је, између осталог, прописано да када се поступак покреће по захтеву странке, или по службеној дужности од стране управног органа а у интересу странке, и када се о управној ствари одлучује у поступку непосредног одлучивања, орган је дужан да изда решење најкасније у року од 30 дана од покретања поступка.

91. Чланом 173. је, између осталог, прописано да када орган управе не донесе одлуку у законом одређеном року, виши орган управе мора од њега тражити образложење. Уколико виши орган утврди да су наведени разлози довољни, он мора да продужи рок за највише тридесет дана. Уколико виши орган утврди да наведени разлози нису довољни, мора сам донети одлуку или наложити нижем органу да то учини у додатном року не дужем од петнаест дана. Уколико тај орган поново не издра решење у остављеном року, виши орган мора сам да одлучи о управној ствари.

92. Овим законом је 1. јуна 2017. године стављен ван снаге и замењен Закон о општем управном поступку из 1997. године (видети ст. 83–85. горе).

И. Закон о управним споровима (објављен у „Службеном гласнику РС”, број 111/09)

93. Чл. 3–6. овог закона прописују, између осталог, да се против органа управе који донесе одлуку која се касније оспорава може покренути поступак судске ревизије.

94. Члан 19. став 1. прописује, између осталог, да уколико виши орган управе није донео решење у року од 60 дана од дана пријема жалбе или у законом одређеном краћем року, и ако такво решење не донесе ни у наредних седам дана након пријема накнадног захтева странке у том смислу, странка може директно покренути поступак судске ревизије као да је њена жалба одбачена.

95. Чланом 43. је, између осталог, прописано да када нађе да оспорени управни акт треба поништити, сам суд, под одређеним околностима, одлучује о управној ствари пресудом ако природа ствари то дозвољава и ако утврђено чињенично стање пружа поуздан основ за то. Таква пресуда у свему замењује поништени акт.

Ј. Закон о легализацији исправа у међународном промету (објављен у „Службеном листу СФРЈ”, број 6/73 и „Службеном листу СЦГ”, број 1/03)

96. Чланом 3. овог закона је, између осталог, прописано да се јавне исправе издате у иностранству могу користити у Србији само ако су оверене у Министарству спољних послова Србије или у неком од дипломатско-конзуларних представништава Србије у иностранству. Иностране јавне исправе не подлежу оверавању у смислу ове одредбе, ако, по основу узајамности, ни српске јавне исправе не подлежу оверавању у страној држави чија је исправа у питању.

К. Домаћа судска пракса коју је доставила Влада

1. Врховни касациони суд – од 24. фебруара 2016. године

97. У својој одлуци Рев. 862/2015 од 24. фебруара 2016. године, Врховни касациони суд је, између осталог, оценио да је стечено право на пензију у својини тужиоца, те да је стога обустава исплате исте била у супротности са чланом 1. Протокола број 1 уз Конвенцију. Потраживање заосталих износа пензије је било повремено новчано потраживање на које се примењивао законски рок застаре од три године према члану 372, односно члану 376. Закона о облигационим односима (видети ст. 73. и 74. горе). Суд се на крају позвао на члан 172. истог закона (видети став 72 горе) и приметио да без обзира на то да ли је захтев за исплату заосталих износа пензије заснован

на накнади претрпљене материјалне штете или на неоснованом богаћењу, нема основа за омогућавање дужег рока застарелости.

2. Грађанско одељење Врховног касационог суда – 27. јун 2017. године

98. Грађанско одељење Врховног касационог суда је на седници одржаној 27. јуна 2017. године донело Закључак о висини доделе пензија у случајевима када је исплата пензија била обустављена (Билтен бр. 3/2017). У случајевима који се тичу накнаде материјалне штете претрпљене као последице „неисплате пензија [од стране РФ ПИО] лицима са територије ... АП Косова и Метохије”, „новчани износ који је тужилац примио од стране УНМИК-а” мора се „узети у обзир” и сходно томе умањује се накнада (видети став 99. у наставку).

3. Апелациони суд у Београду

99. Влада је доставила копије укупно 24 пресуде које су донели грађански судови и одлука које је донео Апелациони суд у Београду, у периоду од 30. августа 2018. до 11. јануара 2023. године. У 15 пресуда/одлука је одлучено у корист тужилаца који потражују износе заосталих пензија РФ ПИО. У свим пресудама и одлукама суд је применио образложење описано у ст. 75–77, 97. и 98. горе, у погледу:

(а) неплаћања износа заосталих пензија;

(б) накнада за претрпљену материјалну штету;

(в) периода застарелости од три године; и

(г) потребе да се, на основу релевантне документације издате од стране УНМИК-а или привремених косовских институција, узму у обзир све друге пензије које се примају на Косову у релевантно време (видети Гж. бр. 5099/18, 8936/18, 9764/19, 6955/19, 4970/19, 5681/20, 7356/20, 3955/20, 6714/21, 6434/21, 4744/21, 5508/21, 5371/21, 6386/21, 5584/21, 5821/22, 5560/22, 3921/22, 3888/22, 1826/22, 2325/22, 2990/22, 2471/22 и 6291/22).

100. У пресудама Гж. 1826/22 од 14. априла 2022. и Гж. 2471/22 од 2. јуна 2022. године, Апелациони суд у Београду је прихватио решење о наслеђивању и потврду да је тужилац још жив коју је издао косовски јавни бележник.

101. Дана 9. децембра 2021. године, у пресуди Гж. 6386/21, Апелациони суд у Београду је сматрао, између осталог, да пуноважност решења о наслеђивању које је издао косовски јавни бележник није пресудна јер је, у сваком случају, било јасно да је тужитељка једина правна следбеница њене мајке, чак и у недостатку званичне одлуке о томе, на основу члана 212. Закона о наслеђивању (видети став 80. горе).

102. У пресуди Гж. 6291/22 од 11. јануара 2023. године, Апелациони суд у Београду је, између осталог, оценио да је решење о наслеђивању које је издао косовски јавни бележник било недозвољено с обзиром да није донето у складу са прописаном процедуром или од стране надлежних органа Републике Србије.

II. РЕЛЕВАНТНО ПРАВО НА КОСОВУ

А. Уредба 2001/35 о пензијама на Косову и Уредба 2005/20 о изменама и допунама Уредбе 2001/35, при чему је УНМИК усвојио обе уредбе 2001. и 2005. године.

103. Ови прописи предвиђају посебан систем у коме сва лица старија од 65 година „која имају уобичајено пребивалиште” на Косову имају право на „основну пензију”.

В. Акт о изменама и допунама Уредби 2001/35 и 2005/20

104. Скупштина Косова је 13. јуна 2008. године усвојила овај акт, којим је у суштини усвојен систем успостављен двема горе наведеним Уредбама, али којим су функционална овлашћења пренета са УНМИК-а на привремене органе власти Косова.

С. Административно упутство број 11/07 од 6. новембра 2007. године о извршењу одлуке Владе број 13/277 од 31. октобра 2007. године

105. Овим прописима је, између осталог, предвиђено да се основна пензија из става 103 горе, у износу од EUR 40 месечно, може повећати на EUR 75 за све пензионере старије од 65 година са сталним пребивалиштем на Косову који могу да докажу, између осталог, да су уплаћивали доприносе за пензијско осигурање РФ ПИО у периоду од најмање 15 година и да нису примали другу пензију на основу доприноса по истом основу.

D. Административно упутство број 15/09 од јула 2009. године о извршењу одлуке Владе број 2/51 од 23. јануара 2009. године

106. Ови прописи у суштини потврђују прописе описане у ставу 105 горе, али се њима повећава износ основне пензије са EUR 75 на EUR 80 месечно.

Е. Закон о пензионим шемама за 2014. годину финансирањем од стране државе (број 04/L-131, објављен у Службеном листу – СЛ – број 35/14 од 5. јуна 2014. године)

107. Чланови 3. (1.4) и 7. став 1. овог Закона прописују, између осталог, да ће се „основна [старосна] пензија”, односно „минимална редовна месечна пензија”, исплаћивати свим сталним становницима Косова који поседују лична документа и старија су од 65 година, без обзира да ли су икада били запослени.

108. Чланови 3. (1.5) и 8. став 1. прописују, под одређеним условима, старосну „пензију на основу доприноса”, односно „редовну месечну пензију” за оне који су раније били запослени на Косову и уплаћивали доприносе РФ ПИО пре 1. јануара 1999. године. Члан 8. став 2. прописује да ће сва лица која имају право на пензију на основу доприноса бити категорисана узимајући у обзир примењиви пензијски стаж, као и друге релевантне критеријуме.

109. Члан 13. прописује, између осталог, да привремени органи власти Косова прилагођавају стопе пензија на годишњем нивоу у односу на трошкове живота и стопу инфлације.

Г. Измене и допуне Закона о пензионим шемама за 2014. годину финансирањем од стране државе из 2023. године (број 08/L-176, објављен у Службеном листу – СЛ – број 16/23 од 6. јуна 2023. године)

110. Овим актом се мењају и допуњају одређене доказне и процедуралне одредбе садржане у Закону о пензионим шемама за 2014. годину финансирањем од стране државе.

Г. Измене и допуне Закона о пензионим шемама за 2014. годину финансирањем од стране државе из 2023. године (број 08/L-248, објављен у Службеном листу – СЛ – број 20/23 од 16. августа 2023. године)

111. Чланови 2, 4. и 5. овог акта, изменама и допунама релевантних одредби садржаних у Закону о пензионим шемама за 2014. годину финансирањем од стране државе, прописује се, између осталог, да:

- (i) је лице „становник Косова“ ако је физички присутно на његовој територији више од сто осамдесет три дана у периоду од дванаест месеци;
- (ii) у одређеним ситуацијама у вези са престанком радног односа, лица која нису уплаћивала доприносе у обавезном периоду од петнаест година РФ ПИО и даље могу да добију умањену старосну пензију; и да
- (iii) ће исплата пензије према овом закону бити прекинута уколико дотични пензионер престане да буде становник Косова.

III. ОСТАЛА РЕЛЕВАНТНА ДОКУМЕНТАЦИЈА

112. Према Одељењу Савета Европе за извршење пресуда Суда, јавни позив квалификованим лицима да се пријаве за наставак исплате њихових пензија од стране РФ ПИО, за које су плаћала доприносе на Косову, објављен је 2013. године од стране власти Србије у низу националних и локалних новина, као и на интернет страници РФ ПИО².

113. У том јавном позиву је, између осталог, наведено да ће корисник пензије коју исплаћује РФ ПИО са територије Косова, а коме је исплата пензије обустављена од 9. јуна 1999. године, морати да контактира релевантну филијалу РФ ПИО, уз пружање одређених доказа, у року од 60 дана од датума објављивања јавног позива за враћање пензије. Докази неопходни за наставак исплате пензије од стране РФ ПИО су укључивали:

- (а) одлуку РФ ПИО да лице има право на пензију;
- (б) доказе који потврђују идентитет дотичног пензионера и његове или њене личне податке;
- (в) доказ о томе да не прима нити да је икада примао/ла пензију коју исплаћују привремени органи власти Косова или УНМИК;
- (г) важећу потврду да је лице живо или пријаву РФ ПИО за наставак исплате пензије поднету лично; и

(д) у случају захтева за исплату породичне пензије, доказ да подносилац захтева није био лично осигуран и, где је то потребно, доказ о испуњавању одређених услова у погледу образовања.

Сви наведени докази су морали бити обезбеђени „у складу са законодавством Републике Србије”³.

114. Пресуда Суда у предмету *Грудић* (цитирана горе) извршена је под надзором Комитета министара Савета Европе. Извршење наведене пресуде је окончано 7. децембра 2017. године јер се Комитет министара уверио да је Влада Србије предузела све мере предвиђене чланом 46. Конвенције, како појединачне тако и опште⁴. Комитет министара се такође осврнуо на Акциони извештај који је припремила Влада у којем су, између осталог, наведени различити домаћи административни, грађански и уставни правни лекови који су били доступни. Комитет министара се такође осврнуо и на горенаведени јавни позив⁵.

115. Према Акционом извештају Владе из септембра 2017. године, српске власти су по објављивању јавног позива 2013. године примиле укупно 9.790 захтева за наставак исплате пензија од стране РФ ПИО. У 3.920 случајева достављена је релевантна документација, док су у преосталих 5.870 предмета подносиоци захтева пружили непотпуну документацију. Од 1. марта 2013. године, РФ ПИО је прихватио укупно 533 захтева за враћање исплате пензија у складу са важећим домаћим законским захтевима, док је 3.387 захтева одбијено, углавном зато што су ти подносиоци захтева већ примали друге пензије на Косову. Наиме, према важећој домаћој законској одредби, корисник пензије који на територији Републике Србије остварује право на две или више пензија могао је да прима само једну пензију по сопственом избору⁶.

ПРАВО

I. ЗДРУЖИВАЊЕ ПРЕДСТАВКИ

116. Имајући у виду сличност предмета наведених представкама, Суд сматра да је примерено да исте испита заједно и да донесе једну пресуду.

II. ПРЕЛИМИНАРНА ПИТАЊА

A. Смрт првог подносиоца представке

1. Поднесци страна у спору

117. Влада је тврдила да су и поступци на домаћем нивоу и поступци пред Судом могли бити настављени након смрти првог

2 Видети <https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=004-7320>, последњи пут приступљено 19. децембра 2024. године.

3 Видети [https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=DH-DD\(2013\)50E](https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=DH-DD(2013)50E), последњи пут приступљено 19. децембра 2024. године.

4 Видети <https://search.coe.int/cm?i=090000168076f1fb>, последњи пут приступљено 19. децембра 2024. године.

5 Видети [https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=DH-DD\(2017\)1088E](https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=DH-DD(2017)1088E), последњи пут приступљено 19. децембра 2024. године.

6 Видети [https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=DH-DD\(2017\)1088E](https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=DH-DD(2017)1088E), последњи пут приступљено 19. децембра 2024. године.

подносиоца само ако је постојала званична изјава заинтересоване стране о намери да се са поступцима настави. Међутим, у предметном случају није било такве изјаве. Адвокат првог подносиоца је само обавио телефонски разговор са сином свог бившег клијента у којем је син изјавио да је његова мајка, односно супруга првог подносиоца вољна да настави са поступком пред Судом. Достављени изводи из матичне књиге рођених, умрлих и венчаних нису били у стању да докажу да је било ко био правни следбеник оставиоца. Наследници првог подносиоца би, наравно, имали материјални интерес да се поступак настави, али је њихов статус као такав морао бити утврђен одговарајућим правним путем (видети ст. 80–82. горе). По мишљењу Владе, сам Суд је такође морао бити прописно обавештен о тим чињеницама, као и о релевантним процесним намерама сваког наследника.

118. Адвокат првог подносиоца је изјавио да је 2024. године покушао да ступи у контакт са првим подносиоцем, али без успеха. У априлу 2024. године, син његовог клијента га је обавестио да му је отац преминуо 5. марта

2024. Син подносиоца му је том приликом такође рекао да гђа Сабиле Селими, његова мајка и супруга првог подносиоца, жели да настави са поступком пред Судом. Према наводу адвоката првог подносиоца, син његовог покојног клијента је изјавио да ће поступак којим се супруга првог подносиоца проглашава јединим правним следбеником њеног мужа бити покренут што је пре могуће.

2. Оцена Суда

119. Суд на почетку констатује да је у својој судској пракси утврдио да ситуацију када подносилац представке премине након што је поднео тужбу посматра другачије од ситуације у којој је подносилац представке преминуо пре него што је тужба поднета. Конкретно, када подносилац представке премине након подношења представке, Суд прихвата да најближи сродник или правни наследник може у принципу да настави са поступањем по представци, под условом да он или она имају довољан интерес за учешће у предмету (видети *Центар за правне ресурсе у име Valentin Câmpreanu против Румуније* [BB], број 47848/08, став 97, ЕСЉП 2014, са даљим референцама; видети такође *Burlya и др. против Украјине*, број 3289/10, став 68. од 6. новембра 2018. године). У таквим околностима, кључна ствар није да ли се права у питању могу пренети на лице које жели да настави са поступком или не, већ да ли то лице може у принципу да тврди да има легитимни интерес да тражи од Суда да поступа у предмету на основу жеље подносиоца представке да искористи своје индивидуално и лично право да поднесе представку (видети *Singh и други против Грчке*, број 60041/13, став 26, од 19. јануара 2017. године и *Burlya*, цитиран горе, став 69.). Штавише, формални статус правног следбеника, у погледу односа између појединца који жели да настави са поступањем по представци и преминулог подносиоца представке, такође није сâм по себи одлучујући све док дотично лице може да полаже право да буде најближи сродник преминулог подносиоца представке (видети, на пример, *Burlya*, цитиран горе, став 69, и упоредити са *Malhous против Чешке Републике* (одл.). [BB], број 33071/96, ЕСЉП 2000-ХИ, где је Суд прихватио да сродник који није био признат као наследник оставиоца ипак има право на поступање, са предметом *Thévenon против Француске* (одл.), број 2476/02, ЕСЉП 2006-III, где Суд није признао право појединца који није био рођак подносиоца представке на поступање, иако му је био пријатељ и универзални легатар).

120. Враћајући се на предметни случај и с обзиром на горе наведено, Суд примећује да је први подносилац преминуо након што је поднео представку. Штавише, његова супруга је изразила недвосмислену жељу да настави са поступком пред Судом, у вези са чим су адвокату првог подносиоца 24. септембра 2024. године достављени релевантни изводи из матичне књиге рођених, умрлих и венчаних које су издали привремени органи власти Косова (видети ст. 30. и 31. горе). Та документација је затим прослеђена самом Суду, заједно са страницама бр. 1–3 обрасца представке Суда, при чему су сви документи попуњени на одговарајући начин. Адвокат покојног подносиоца је потписом супруге првог подносиоца на страни 3. овлашћен да дотичну заступа у поступку који се води пред Судом (видети став 31. горе).

121. Суд сматра да недостатак одлуке којом се супруга првог подносиоца формално проглашава правним следбеником њеног мужа исту не дисквалификује да настави са поступком пред Судом, јер је она очигледно лице које може да тврди да је његова најближа родбина (видети судску праксу цитирану у ставу 119. горе), као и лице које има материјални интерес за исход поступка пред Судом (видети став 80. горе; видети такође, *mutatis mutandis*, изјаву Владе у вези са наследницима првог подносиоца у ставу 117. горе, *in fine*).

122. Сходно томе, Суд налази да супруга првог подносиоца има право да настави поступак пред њим уместо свог мужа и одбацује претходни приговор Владе у том погледу (видети, *mutatis mutandis*, и међу многим другим изворима, *Borisov и др. против Украјине*, број 34091/03, ст. 7. и 11, од 24. априла 2008. године, у контексту члана 6. Конвенције и члана 1. Протокола број 1 уз Конвенцију; видети такође, *mutatis mutandis*, *Burlya*, цитиран горе, став 76.);

123. Међутим, ради практичности, у даљем тексту ће се и даље спомињати као „први подносилац”.

В. Друга подносиатељка представке

1. Образац представке

(а) Поднесци страна у спору

124. Влада је констатовала да образац представке који је поднела друга подносиатељка уопште није потписала она, већ адвокат којег је она наводно овластила. Заправо, документ за који је друга подносиатељка тврдила да представља њено пуномоћје садржи само њен отисак прста. Овај документ је потписао извесни Рамадан Краснићи, а поред њеног потписа је додато „потврђено од стране сина”, без пружања било каквог даљег објашњења.

125. Друга подносиатеља је тврдила да је њен отисак прста у делу обрасца представке у коме се наводи пуномоћје био аутентичан, те да је потпис њеног сина стављен ту само како би потврдио ту чињеницу. Друга подносиатеља је у то време такође поседовала званичну српску личну карту.

(b) Оцена Суда

126. Суд је раније у случајевима сличних оспоравања од стране Влада сматрао да је потребна општа процена свих релевантних доказа, а нарочито процена да ли је подносиатељ представке имао интерес у поступку који се води пред Судом (видети, *mutatis mutandis*, *Velikova против Бугарске*, број 41488/98, став 48, ЕСЉП 2000-VI, са даљим референцама).

127. Иако у предметном случају Влада не наводи изричито да је представка поднета без сагласности друге подносиатеље, њен приговор ипак изгледа да имплицитно доводи у питање ваљаност представке, а посебно доводи у питање ваљаност писменог пуномоћја датог адвокату друге подносиатеље.

128. У овом контексту, Суд примећује да би било природно да очигледно неписмена или озбиљно онемоћала подносиатеља остави отисак прста уместо својеручног потписа. Штавише, потпис сина друге подносиатеље поред отиска прста би, ако ништа друго, повећао, а не умањио кредибилитет тврдње да је спорни отисак прста заиста био отисак прста његове мајке. Влада такође није понудила било какав форензички доказ који би говорио у прилог томе да отисак прста није оставила друга подносиатеља лично, што је нешто што је могла да уради с обзиром на то да су домаћи органи другој подносиатељки већ издали српску личну карту. На крају, Суд примећује да је адвокат друге подносиатеље, чије се име налази на оспореном писаном пуномоћју за поступање које је достављено уз образац представке Суда, био њен правни заступник дуги низ година и у различитим поступцима на домаћем нивоу (видети *Velikova*, цитиран горе, став 51.).

129. Имајући у виду горенаведено, Суд налази да информације садржане у спису предмета не укључују било шта што би указивало на то да је пуномоћје друге подносиатеље којим је она овластила свог адвоката било на било који начин мањкаво, да је сама представка била поднета без њеног разумевања и сагласности, или да је постојала било каква сумња у погледу њене воље да настави са поступањем по својим притужбама (видети *Velikova*, цитиран горе, ст. 50. и 51.).

130. Суд, стога, не може а да не утврди да је представка ваљано поднета у име друге подносиатеље представке, и одбацује претходни приговор Владе у вези са тим.

2. Наводна злоупотреба права на појединачну представку

(a) Поднесци страна у спору

131. Влада је тврдила да Уставни суд није био обавештен о смрти друге подносиатеље, због чега је одлуку о повреди њених уставних права донео након њене смрти (видети ст. 41. и 56. горе). Према мишљењу Владе, накнада коју је досудио Уставни суд је стога такође резултат тог успешног покушаја да се Уставни суд намерно доведе у заблуду приликом разматрања случаја. Из тога следи да је друга подносиатеља злоупотребила своје право на појединачну представку, у смислу члана 35. став 3(a) Конвенције.

132. Друга подносиатеља је тврдила да није било злоупотребе права на појединачну представку. Њен адвокат је додуше имао извесних проблема да ступи у контакт са својим клијентом у то време, али је поступао професионално током целог поступка пред Судом и пружио све потребне информације и документацију.

(b) Оцена Суда

133. Суд понавља да се представка може одбацити као злоупотреба права на представку према члану 35. став 3(a) Конвенције уколико је, између осталог, била свесно заснована на неистинитим чињеницама и лажним изјавама (видети, на пример, *Miroļubovs и др. против Летоније*, број 798/05, став 63, од 15. септембра 2009. године; *Centro Europa 7 S.r.l. и Di Stefano против Италије* [BB], број 38433/09, став 97, ЕСЉП 2012; *Gross против Швајцарске* [BB], број 67810/10, став 28, ЕСЉП 2014; и *Зличих против Србије*, бр. 73313/17 и 20143/19, став 55, од 26. јануара 2021. године).

134. Подношење непотпуних, а самим тим и обмањујућих информација, може представљати злоупотребу права на представку, нарочито ако се информација тиче саме суштине предмета и ако се не пружи довољно добро објашњење за необелодањивање такве информације (видети *Hüttner против Немачке* (одл.), број 23130/04, од 19. јуна 2006. године; *Kowal против Пољске* (одл.), број 2912/11, став 32, од 18. септембра 2012. године; *Gross*, цитиран горе, став 28; и *Зличих*, такође цитиран горе, став 55.). Међутим, чак и у таквим случајевима, намеран покушај подносиоца представке да се Суд обмане мора увек бити утврђен са довољном извесношћу (видети *Al-*

Nashif против Бугарске, број 50963/99, став 89, од 20. јуна 2002. године; *Nold против Немачке*, број 27250/02, став 87, од 29. јуна 2006. године; и *Зличих*, цитиран горе, став 55.).

135. Враћајући се на предметни случај, Суд констатује да се приговор Владе односи на домаће поступке, посебно оне вођене пред Уставним судом. С тим у вези, иако би подносиоци представке свакако требали да поступају у домаћем поступку у складу са релевантним домаћим процедуралним правилима и у доброј вери (видети став 57. горе), Суд не може а да не примети да било какви недостаци везани за вођење поступка друге подносиоце представке пред Уставним судом немају никакве везе са овим Судом или њеном комуникацијом са њим. Ти недостаци стога нису релевантни у контексту навода Владе о злоупотреби права на представку изнесених на основу члана 35. став 3(а) Конвенције (видети, *mutatis mutandis*, *Паун Јовановић против Србије*, број 41394/15, ст. 50. и 51. од 7. фебруара 2023. године).

136. Из тога следи да се претходни приговор Владе мора одбацити.

3. Смрт друге подносиоце представке

(а) Поднесци Владе

137. Држава је тврдила да син друге подносиоце није имао право да настави са поступком ни на домаћем нивоу ни пред самим Судом након смрти своје мајке. Наиме, његов статус наследника друге подносиоце још увек није потврђен званичном одлуком, која би такође морала да буде донета у складу са релевантним српским законодавством. Син друге подносиоце је само доставио изводе из матичне књиге рођених и умрлих, али то није било довољно да докаже да је он правни следбеник његове покојне мајке (видети ст. 80–82. горе).

138. Штавише, било је познато да су матичне књиге на Косову непоуздане, због чега је чак и породични однос између покојне друге подносиоце и лица које жели да настави са поступком уместо ње могао бити споран. Проблем са званичним документима уопште је био општепризнат, те су стога постојали планови за успостављање поуздане матичне евиденције на Косову уз помоћ међународне заједнице и учешће заинтересованих страна.

139. Алтернативно, лице које жели да настави са поступком морало би да приложи одлуку којом се оно проглашава правним следбеником друге подносиоце у облику који је договорен у преговорима између надлежних органа, уз посредовање Европске уније. Тај поступак би се водио преко Министарства правде Републике Србије и укључивао би Делегацију Европске уније и Канцеларију специјалног представника Европске уније у Приштини, који би били у вези са правосудним и другим органима на Косову.

140. Чак и када би се Косово посматрало као независна држава, што Република Србија не прихвата, захтеви садржани у Закону о легализацији исправа у међународном промету нису испоштовани у предметном случају (видети став 96. горе). Упркос својој општој важности, Хашка Конвенција о укидању потребе легализације страних јавних исправа никада није ступила на снагу између Косова и Србије.

141. Лице које је желело да настави домаћи поступак такође није испоштовало члан 123. Закона о општем управном поступку (видети став 89. горе). Релевантан је и члан 52. Закона о општем управном поступку, који прописује да пуномоћје за поступање остаје на снази и након смрти странке осим ако се не опозове (видети став 88. горе). У сваком случају, након смрти странке, адвокат не може наставити да предузима процедуралне кораке у земљи као да је та странка још увек жива, а што је адвокат покојне друге подносиоце и учинио.

142. На крају, Влада је тврдила да наводни потписи сина друге подносиоце на обрасцу представке и на пуномоћју, којим се адвокат његове покојне мајке овлашћује да настави поступак пред Судом у његово име, нису исти, што је створило додатну препреку.

(b) Поднесци друге подносиоце представке

143. Адвокат друге подносиоце је потврдио да је доставио релевантне изводе из матичне књиге умрлих и рођених и да је уредно потписао оригинално пуномоћје, и да је то било довољно према Закону о наслеђивању да се домаћи поступак и поступак пред самим Судом настави (видети ст. 79. и 80. горе). Поред тога, испоштоване су релевантне одредбе Закона о општем управном поступку у вези са пуномоћјима (видети ст. 86–88. горе).

(c) Оцена Суда

144. Суд је већ утврдио да је удовица првог подносиоца могла да настави са поступком који се води пред Судом након његове смрти, без обзира на одсуство званичне одлуке којом се она проглашава правним следбеником

њеног мужа (видети ст. 119–123. горе). Из истих разлога, *mutatis mutandis*, Суд је мишљења да и син друге подносиоце може да настави са поступком пред Судом након смрти своје мајке.

145. У сваком случају, Суд није везан било каквим домаћим процедуралним правилима нити специфичностима ситуације на Косову. Уместо тога, он се ослонио на сопствену слободну процену свих релевантних доказа садржаних у спису предмета (видети, *mutatis mutandis*, судску праксу цитирану у ставу 126. горе).

146. Такође констатује да Влада није понудила било какве доказе да изводи из матичне књиге рођених или умрлих, који су предочени Суду након смрти друге подносиоце, нису аутентични. Она није довела у питање ваљаност извода из матичне књиге умрлих друге подносиоце, и само је навела да су матичне евиденције на Косову чињенично непоуздане, због чега би чак и породични однос између друге подносиоце и лица које жели да настави са поступком уместо ње могао бити споран. Суд, међутим, сматра да се ово не може посматрати као поткрепљен приговор у контексту предметног случаја, већ као пука претпоставка од стране Владе.

147. Враћајући се на потписе које је дао син друге подносиоце, Суд се не слаже са тврдњама Владе. Он не налази било какву очигледну разлику између његовог потписа на обрасцу представке од 14. априла 2020. године, стављеног поред отиска прста његове мајке, и потписа на пуномоћју од 6. априла 2022. којим се адвокат његове покојне мајке овлашћује да настави да поступа у поступку пред Судом у његово име (видети, *mutatis mutandis*, *Aliev против Грузије*, број 522/04, став 45, од 13. јануара 2009. године). Влада такође није пружила било какве форензичке доказе који би указивали на то да један или оба потписа нису аутентични, или да је њима на неки други начин манипулисано. У овим околностима, Суд нема разлога да сумња да је син друге подносиоце изразио истинску и ваљану жељу да настави са поступком који се води пред Судом након смрти своје мајке (видети, *mutatis mutandis*, *Aliev*, цитиран горе, став 49.).

148. На крају, у погледу услова за наставак домаћег поступка након смрти друге подносиоце, ово је очигледно питање домаћег права и као такво није повезано са тим да ли син друге подносиоце може да настави са поступком пред самим Судом.

149. Сходно томе, Суд налази да син друге подносиоце има право да настави са поступком који се води пред Судом уместо своје мајке, и одбацује претходни приговор Владе у том погледу (видети судску праксу цитирану у ставу 119. горе).

150. Међутим, ради практичности, у даљем тексту ће се и даље спомињати као „друга подносиоца”.

III. НАВОДНЕ ПОВРЕДЕ ЧЛАНА 1. ПРОТОКОЛА БРОЈ 1 УЗ КОНВЕНЦИЈУ

151. Подносиоци су се притуживали на основу члана 1. Протокола број 1 уз Конвенцију да им пензије од стране РФ ПИО нису исплаћиване од 1999. године, и да није било делотворног домаћег правног лека на који би се могли ослонити. Њихове притужбе су укључивале неисплаћивање заосталих износа пензија и пропуст надлежних органа да наставе са исплатом њихових пензија *pro futuro*.

Члан 1. Протокола број 1 уз Конвенцију гласи како следи:

„Свако физичко или правно лице има право на неометано уживање своје имовине. Нико не може бити лишен своје имовине, осим у јавном интересу и под условима предвиђеним законом и општим начелима међународног права.

Претходне одредбе, међутим, ни на који начин не утичу на право државе да примењује законе које сматра потребним да би регулисала коришћење имовине у складу с општим интересима или да би обезбедила наплату пореза или других дажбина или казни.”

А. Допуштеност

1. Први подносилац представке

(а) Поднесци Владе

152. Држава је тврдила да је први подносилац пропустио да искористи грађанску тужбу за накнаду штете како би му био досуђен целокупан износ заосталих пензија (видети ст. 72–77. и ст. 97–99. горе), што је сâм Суд признао као делотворан правни лек у том контексту (видети, *mutatis mutandis*, *Skenderi и др. против Србије* (одл.), број 15090/08 и 4 друге представке, ст. 100. и 101, од 4. јула 2017. године).

153. Што се тиче управног поступка, први подносилац није правилно водио исти. Конкретно, његов адвокат је инсистирао да се у управном поступку досуди исплата целокупног износа заосталих пензија, не узимајући у

обзир да то није одговарајући правни пут за исхођевање обештећења и да РФ ПИО може да одлучује само о наставку исплате пензија у будућем периоду. Штавише, тражени докази су морали бити достављени РФ ПИО пре него што се настави са исплатом пензије. Документација у питању је прецизирана Акционим планом у предмету *Грудић* који је предложила Влада, а који је прихватио Комитет министара Савета Европе. РФ ПИО, међутим, није могао законски ограничити подношење понављајућих или непотпуних захтева од стране првог подносиоца, који су затим коришћени како би се створио утисак да су управни органи неделотворни. Као закључак, РФ ПИО је поштовао релевантне одредбе Закона о пензијском и инвалидском осигурању, као и Акциони план у предмету *Грудић*. Другачији закључак би поткопао налазе Комитета министара у овом погледу (видети ст. 68–70. и ст. 112–115. горе).

154. Влада је на крају навела да је жалба Уставном суду доследно била прихватана као делотворан правни лек од стране Суда у смислу члана 35. став 1. Конвенције. У случају првог подносиоца, Уставни суд је утврдио да је његово право на правично суђење било повређено прекомерном дужином управног поступка и спора, и досудио му адекватну накнаду за претрпљену нематеријалну штету. Међутим, што се тиче захтева првог подносиоца за наставак исплате његове пензије од њене обуставе 1999. године, исти није могао да не одбије као преурањен, с обзиром на то да је управни поступак у вези са тим питањем још увек у току и да није ни покренут парнични поступак у погледу исплате заосталих износа пензије.

(b) Поднесци првог подносиоца представке

155. Први подносилац је тврдио да је искористио све доступне и делотворне домаће правне лекове. Штавише, пошто исплата његове пензије од стране РФ ПИО није настављена, њему такође није пружена било каква накнада на име повреде његових имовинских права. Пресуда *Скендери и др.*, на коју се позива Влада, није релевантна јер се односила само на парнични поступак. Први подносилац је такође истакао да се његове притужбе према члану 1. Протокола број 1 уз Конвенцију односе на неефикасност управног поступка и спора, а не на неефикасност парничног поступка као таквог. У сваком случају, парнична тужба није била у стању да обезбеди наставак исплате његове пензије *pro futuro*.

(c) Оцена Суда

(i) У погледу исплате заосталих износа пензије од стране РФ ПИО првом подносиоцу представке

156. Релевантна начела у вези са правилом исцрпљивања домаћих правних лекова из члана 35. Конвенције недавно су сажета у *Communauté genevoise d'action syndicale (CGAS) против Швајцарске* [BB], број 21881/20, ст. 138–146, од 27. новембра 2023. године (видети такође, међу многим другим изворима, *Вучковић и др. против Србије* (претходни приговор) [BB], број 17153/11 и 29 друге представке, ст. 69–77, од 25. марта 2014. године).

157. Имајући у виду горе наведено и враћајући се на предметни случај, Суд налази да је јасно из доступног домаћег законодавства, судске праксе и јуриспруденције да је постојао начин да први подносилац добије обештећење на име заосталих износа своје пензије коју исплаћује РФ ПИО, што је представљало делотворан правни лек у смислу члана 35. став 1. Конвенције (видети ст. 72–77. и ст. 97–99. горе; видети такође, *mutatis mutandis*, *Скендери и др.*, цитиран горе, ст. 100. и 101, иако у контексту рокова застарелости који се примењују на такве поступке). Имајући ово у виду и пошто први подносилац никада није искористио спорну парничну тужбу, Суд прихвата приговор Владе у делу који се односи на заостале износе пензије првог подносиоца. Притужба првог подносиоца у том погледу се стога мора одбацити на основу члана 35. ст. 1. и 4. Конвенције услед неисцрпљивања домаћих правних лекова.

(ii) У погледу наставка исплате пензије првог подносиоца представке *pro futuro* од стране РФ ПИО

158. Што се тиче поднесака Владе у вези са управним поступком и спором (видети став 153. изнад), Суд је мишљења да ова питања иду у саму срж питања да ли је први подносилац претрпео повреду члана 1. Протокола број 1 уз Конвенцију, те би, као таква, било прикладније иста испитати у фази утврђивања основаности. Суд стога одлучује да споји овај приговор са основаношћу притужбе првог подносиоца у делу који се односи на наставак исплате његове пензије *pro futuro*.

159. Суд даље констатује да предметна притужба није ни очигледно неоснована нити недопуштена по било ком другом основу наведеном у члану 35. Конвенције. Према томе, она се мора прогласити допуштеном.

(iii) У погледу поступка пред Уставним судом

160. Суд сматра да су примедбе Владе у вези са поступком пред Уставним судом (видети став 154. горе) само појашњење њеног става о домаћем поступку, а не посебан приговор на допуштеност у вези са исцрпљивањем домаћих правних лекова, те се стога неће посебно разматрати.

2. Друга подносиатеља представке

(a) Поднесци страна у спору

161. Влада је у суштини поновила, *mutatis mutandis*, свој приговор у вези са захтевом исцрпљивања домаћег правног лека у виду парничне тужбе, како је описано у ст. 152–154. горе у односу на првог подносиоца.

162. Влада је тврдила да су притужбе друге подносиатеље биле преурањене и да их стога треба одбацити на основу члана 35. став 1. Конвенције, пошто је парнични поступак још увек био у току. Влада је такође навела да је донета првостепена пресуда у парничном поступку у корист друге подносиатеље, којом су јој додељени спорни заостали износи пензије, иако је тај поступак још увек био у току по жалби.

163. Према наводима Владе, исплата пензије другој подносиатељи није настављена јер она није пружила доказе о томе да ли је примала пензију коју пружају привремене институције Косова у релевантно време (видети ст. 69. и 113. горе). Управни поступак и управни спор стога нису били неефикасни када су у питању будуће исплате пензије, у оној мери у којој су се тикале периода када друга подносиатеља није примала другу пензију коју пружају привремене институције Косова.

164. Влада је истакла да је Уставни суд утврдио повреду права друге подносиатеље на правично суђење у разумном року, и досудио јој адекватну накнаду на име претрпљене нематеријалне штете. Међутим, када је реч о њеном захтеву за наставак исплате њене пензије убудуће, Уставни суд га је с правом одбацио као преурањен.

165. Друга подносиатеља је у суштини поновила, *mutatis mutandis*, аргументе првог подносиоца онако како су сажети у ставу 155. горе.

(b) Оцена Суда

(i) У погледу исплате заосталих износа пензије од стране РФ ПИО другој подносиатељи

166. Суд је већ утврдио да је притужба првог подносиоца у вези са заосталим износима пензије морала бити одбачена услед неисцрпљивања домаћих правних лекова (видети став 157. горе). Из истих разлога, *mutatis mutandis*, Суд одбацује притужбу друге подносиатеље у вези са заосталим износима њене пензије као преурањену, с обзиром на то да је парнични поступак у њеном случају још увек у току (видети ст. 59–64. горе).

167. Сходно томе, притужба друге подносиатеље представке у вези са заосталим износима пензије се такође мора одбацити на основу члана 35. ст. 1. и 4. Конвенције услед неисцрпљивања домаћих правних лекова.

(ii) У погледу наставка исплате пензије друге подносиатеље представке *pro futuro* од стране РФ ПИО

168. Из разлога већ наведених у ставу 158. горе, *mutatis mutandis*, Суд је такође мишљења да поднесци Владе који се односе на управни поступак и спор, садржани у ст. 161. и 163. горе, иду у саму срж питања да ли је друга подносиатеља претрпела повреду члана 1. Протокола број 1 уз Конвенцију и да ли би, као такво, било прикладније испитати га у фази утврђивања основаности. Суд стога одлучује да споји овај приговор са основаношћу притужбе друге подносиатеље у делу који се односи на наставак исплате њене пензије *pro futuro*.

169. Суд даље констатује да предметна притужба није ни очигледно неоснована нити недопуштена по било ком другом основу наведеном у члану 35. Конвенције. Према томе, она се мора прогласити допуштеном.

(iii) У погледу поступка пред Уставним судом

170. Као и у случају првог подносиоца (видети став 160. горе), Суд сматра да су примедбе Владе у вези са поступком пред Уставним судом само појашњење њиховог става о домаћем поступку, и да не представљају посебан приговор на допуштеност у вези са исцрпљивањем домаћих правних лекова. Суд стога неће разматрати те примедбе као такве.

В. Основаност

1. Поднесци страна у спору

(a) Поднесци подносилаца представки

171. Подносиоци су поново потврдили своје притужбе и поновили своје аргументе онако како су сажети у ст. 151. и 155. горе. Они су даље оспорили тврдњу Владе да држава није имала потребну документацију како би одобрила наставак исплате пензија од стране РФ ПИО корисницима на Косову. Она је тврдила да је РФ ПИО

наставио да исплаћује пензије неким од корисника у предметно време, не обустављајући исплату истих у њиховом случају, и да је наставио са исплатом претходно обустављених пензија другим корисницима, што не би било могуће да није већ поседовала документацију. Подносиоци су такође навели да ни на који начин нису допринели кашњењу у управном поступку и спору.

(b) Поднесци Владе

(i) У погледу првог подносиоца представке

172. Влада је остала при ставу да је након пресуде *Грудић* из 2012. године држави наложено, између осталог, да предузме одговарајуће опште мере како би се омогућило несметано остваривање права из пензијског и инвалидског осигурања РФ ПИО за сва лица која су остварила такво право на Косову, као и исплата њихових заосталих износа пензија. Надзор над извршењем пресуде *Грудић* је потпадао под надлежност Комитета министара Савета Европе. Комитет министара се до 2017. године уверио да је Влада испоштовала своје обавезе из члана 46. Конвенције, односно у погледу појединачних и општих услова извршења који произилазе из пресуде *Грудић*, те је окончао испитивање, сматрајући је у потпуности извршеном. Тиме је Комитет министара, између осталог, прихватио Владин Акциони план и јавни позив упућен лицима са Косова која су поднела захтеве у вези са пензијама које исплаћује РФ ПИО (видети ст. 112–114. горе).

173. Враћајући се на спорни управни поступак и спор, први подносилац није доставио потребне доказе или исте није поседовао. Стога, сама чињеница да РФ ПИО није утврдио наставак исплате његове пензије, онако како је затражен, се не може посматрати другачије него као пропуст првог подносиоца да се правилно укључи у тај поступак. Штавише, очигледно неслагање првог подносиоца са условима утврђеним Владином Акционим планом и прихваћеним од стране Комитета министара, као и његово неслагање са суштином члана 119. Закона о пензијском и инвалидском осигурању, нису открили било какве недостатке у вођењу поступка од стране самог РФ ПИО. Напротив, РФ ПИО се строго придржавао Акционог плана и релевантног законодавства (видети став 69. и ст. 112–114. горе). Коначно и као што је већ горе наведено, први подносилац није искористио парничну тужбу за накнаду штете која би, у његовом случају, представљала делотворан начин да исходује обештећење на име свих заосталих износа пензије на које је можда имао право.

174. Имајући у виду горе наведено, Влада је остала при свом ставу да није дошло до повреде члана 1. Протокола број 1 уз Конвенцију.

(ii) У погледу друге подносиоце представке

175. Влада је поновила своја запажања, *mutatis mutandis*, претходно описана у ст. 172. и 173. горе.

176. Она је додала да се све пензије које пружају привремене институције Косова и које се исплаћују истовремено очигледно морају узети у обзир, и да се пензија коју пружа РФ ПИО мора смањити у складу са тим (видети ст. 98. и 99. горе). Надаље, наставак исплате пензија које пружа РФ ПИО је утврђен у свим случајевима у којима су испоштоване релевантне законске одредбе и захтеви из Акционог плана из пресуде *Грудић* (видети став 113. горе). У погледу заосталих износа пензија које пружа РФ ПИО, у случају друге подносиоце је донета парнична пресуда којом су јој досуђени заостали износи пензије за одређени временски период. Овај поступак је још увек у току, са циљем идентификације правних следбеника друге подносиоце (видети ст. 59–64. горе).

177. Стога је Влада сматрала да су наводи друге подносиоце о повреди члана 1. Протокола број 1 уз Конвенцију неосновани.

2. Оцена Суда

178. Релевантна начела у вези са чланом 1. Протокола број 1. уз Конвенцију, у вези са специфичним околностима предметног случаја, сажета су у пресуди *Грудић* (цитираној горе, ст. 72–76.).

179. Штавише, иако члан 1. Протокола број 1 уз Конвенцију не садржи изричите процедуралне захтеве, сваки релевантни поступак на домаћем нивоу мора да пружи дотичним појединцима разумну прилику да поднесу своја потраживања надлежним органима у сврху ефективног оспоравања мера које ометају права загарантована овом одредбом. Да би се утврдило да ли је овај услов испуњен, морају се свеобухватно размотрити примењиве процедуре (видети, на пример, *Jokela против Финске*, број 28856/95, став 45, ЕСЉП 2002-IV; видети такође, *mutatis mutandis*, *AGOSI против Уједињеног Краљевства*, пресуда од 24. октобра 1986. године, Серија А број 108, стр. 19, став 55, и *Hentrich против Француске*, пресуда од 22. септембра 1994. године, Серија А бр. 296-А, стр. 21, став 49.).

180. Наведена пресуда *Грудих* је укључивала питања слична оним која су покренули подносиоци у предметном случају. У том случају је, међутим, Суд сматрао да мешање у „имовину” подносилаца представке, односно обустава исплате њихових пензија од стране РФ ПИО, није било у складу са релевантним домаћим правом. Тај закључак је учинио непотребним да Суд утврди да ли је постигнута правична равнотежа између захтева од општег интереса заједнице, с једне стране, и захтева заштите основних права појединца, с друге стране. Суд је стога утврдио повреду члана 1. Протокола број 1 уз Конвенцију и наложио Туженој држави да подносиоцима представке исплати све заостале износе њихових пензија које су доспеле од дана обуставе истих (видети *Грудих*, цитиран горе, ст. 77–83. и став 92.).

181. Враћајући се на предметни случај, Суд примећује да су управни поступци и спорови у вези са наставком исплате претходно обустављених пензија првог подносиоца и друге подносиоце од стране РФ ПИО покренути 30. априла 2012. и 17. марта 2017. године, и чини се да су исти још увек у току, много година касније и након више враћања на поновно одлучивање надлежним органима (видети ст. 10–22. и 35–53. горе; видети такође, *mutatis mutandis* и у вези са понављајућим враћањем предмета на поновно одлучивање, став 203. у наставку). Суд стога закључује да подносиоцима, који су обоје били стари и који су у међувремену преминули, очигледно није била пружена разумна прилика да своја потраживања изнесу надлежним органима како би ефективно оспорили мешање у њихова права загарантована чланом 1. Протокола број 1 уз Конвенцију (видети судску праксу цитирану у ставу 179. горе).

182. Влада је изнела разне наводе да се подносиоци нису правилно укључили у спорни управни поступак или да нису пружили тражене доказе. Чак и под претпоставком да су ови наводи делимично поткрепљени, Суд сматра да је предметни поступак морао бити вођен и закључен на такав начин да јасно стави до знања да су подносиоци заиста имали прилику да ефективно оспоре мешање у њихову имовину. Међутим, сама чињеница да су подносиоци преминули много година након отпочињања њихових управних поступака и спорова, а пре него што је у тим поступцима донет било какав закључак, довољан је показатељ да им та могућност није пружена (без обзира на процедурална средства која су на располагању националним властима, укључујући она описана у ст. 91. и 95. горе). Заиста, сâм Уставни суд је сматрао да је дужина предметног поступка била прекомерна, и да је тиме у супротности са Уставом Републике Србије (видети ст. 25. и 26. горе).

183. Уз то, очигледно није улога Суда, ни према Конвенцији нити према Протоколу број 1. уз њу, да прејудицира исход спорног домаћег поступка (видети, на пример и *mutatis mutandis*, *Ракић и др. против Србије*, број 47460/07 и 29 других представки, став 44, од 5. октобра 2010. године, са даљим референцама у оквиру исте). Предметни случај такође треба разликовати од одлуке Суда у предмету *Џекић против Хрватске* (број 15085/02, од 9. октобра 2003. године) где је, између осталог, питање, у контексту члана 14. Конвенције у вези са чланом 1. Протокола број 1 уз Конвенцију, било да ли су подносиоци представке, након што су већ искористили све домаће правне лекове и након што су били дефинитивно одбијени, за разлику од подносилаца у предметном случају, истовремено имали право на две одвојене пензије на основу истог радног стажа.

184. Коначно, Суд примећује да се Акциони план из пресуде *Грудих* на који се позива Влада и закључци Комитета министара Савета Европе усвојени у вези с њим (видети ст. 112–114. горе) тичу целокупног приступа српских власти општим питањима идентификованим у пресуди *Грудих* (видети став 180. горе), а не специфичним потешкоћама са којима су се суочили подносиоци у предметном случају, тј. њиховим покушајима да се поново омогући исплата њихових пензија од стране РФ ПИО.

185. С обзиром на горенаведено, Суд закључује да је дошло до повреде члана 1. Протокола број 1 уз Конвенцију у односу на сваког од подносилаца, и одбацује примедбе Владе изнете у вези са тим (видети ст. 158, 159, 168. и 169. горе). На крају се, с тим у вези, подсећа да је у ставу 99. пресуде *Грудих* Суд већ изнео мишљење да „Тужена Влада ... [мора] ... предузети све одговарајуће мере да обезбеди да ће надлежни српски органи усвојити релевантне законе како би се обезбедила исплата предметних пензија и дуговања”, и да би „извесна разумна и брза чињенична и/или административна процедура верификације можда била неопходна у том погледу”.

IV. НАВОДНЕ ПОВРЕДЕ ЧЛАНА 6. СТАВ 1. КОНВЕНЦИЈЕ

186. Подносиоци су се такође притуживали на прекомерну дужину управног поступка и спора на основу члана 6. став 1. Конвенције.

187. Ова одредба у релевантном делу гласи:

„Свако, током одлучивања о његовим [или њеним] грађанским правима и обавезама ..., има право на ... расправу у разумном року пред ... судом, ...”

А. Допуштеност

1. Поднесци страна у спору

(а) Влада

188. Влада је тврдила да је Уставни суд утврдио повреду права првог подносиоца на суђење у разумном року, и досудио му одговарајући износ на име нематеријалне штете. Наведено обештећење је касније такође исплаћено првом подносиоцу (видети ст. 25. и 26. горе). Први подносилац стога није могао, према мишљењу Владе, и даље тврдити да је жртва повреде члана 6. Конвенције.

189. Када је у питању друга подносиатељка, Влада је приметила да је Уставни суд такође утврдио повреду њеног права на суђење у разумном року и да јој је досудио износ од EUR 500 на име нематеријалне штете (видети ст. 56. и 57. горе). Да је овај износ исплаћен другој подносиатељки, она би изгубила статус жртве. Међутим, након смрти друге подносиатељке, исплата није могла бити извршена, јер лице које тврди да је њен правни следбеник није доставило релевантну документацију која доказује његов статус. Из тога је следило, према мишљењу Владе, да ни друга подносиатељка нити лице које тврди да је њен правни следбеник нису имали статус жртве у смислу Конвенције.

(b) Подносиоци представке

190. Подносиоци су тврдили да су и даље жртве повреде члана 6. Конвенције, с обзиром на то да је спорни управни поступак још увек био у току и упркос одлуци Уставног суда која је донета у њиховим предметима, а којом су им досуђени очигледно неадекватни износи на име накнаде за претрпљену нематеријалну штету. Правном следбенику друге подносиатељке такође није исплаћен износ који је претходно досуђен другој подносиатељки. Подносиоци су на крају тврдили да су након бројних враћања предмета на поновно одлучивање спорни поступци на домаћем нивоу заправо постали истовремено бескрајни и бесмислени.

2. Оцена Суда

191. Суд подсећа да статус жртве подносиоца представке, у оквиру значења члана 34. Конвенције, зависи од чињенице да ли су домаћи органи признали, било изричито или прећутно, наводно кршење Конвенције и обезбедили одговарајућу накнаду у вези са тим. Само када су ови услови испуњени, супсидијарна природа заштитног механизма Конвенције искључује разматрање представке (видети, на пример, *Cocchiarella против Италије* [ВВ], број 64886/01, став 71, ЕСЉП 2006-V; и *Cataldo против Италије* (одл.), број 45656/99, од 3. јуна 2004. године; видети такође *Видаковић против Србије* (одл.), број 16231/07, став 26, од 24. маја 2011. године).

192. Суд у вези с тим примећује да је Уставни суд утврдио да је право првог подносиоца и друге подносиатељке на решавање њихових захтева у разумном року било повређено (видети ст. 25. и 26. горе), чиме је потврђена повреда која је предмет приговора и чиме је, ефективно, задовољен први услов утврђен у пракси Суда.

193. Статус жртве подносиоца онда зависи од тога да ли је обештећење које је пружено било адекватно и довољно имајући у виду правично задовољење предвиђено чланом 41. Конвенције (видети, на пример, *Dubjaková против Словачке* (одл.), број 67299/01, од 19. октобра 2004. године, и *Видаковић*, цитиран горе, став 28.).

194. Када се притужба односи на прекомерну дужину поступка, једна од карактеристика довољног обештећења која може уклонити статус жртве странке јесте износ досуђене накнаде. Овај износ зависи посебно од карактеристика и делотворности правног лека. Стога су државе, попут Србије, које су се одлучиле за правно средство осмишљено и да убрза поступак и да омогући накнаду, слободне да досуђују износе који – иако нижи од износа које Суд досуђује – нису неоправдани (видети *Cocchiarella* [ВВ], цитиран горе, ст. 96–97, и *Видаковић*, цитиран горе, став 29.).

195. Дана 9. децембра 2021. године, Уставни суд је утврдио повреду права првог подносиоца и досудио му износ од EUR 900 на име нематеријалне штете (видети став 25. горе). Дана 1. јуна 2022. године, готово шест месеци касније, српске власти су првом подносиоцу исплатиле наведени износ (видети став 26. горе). Спорни управни поступак и спор је, међутим, настављен и чини се да је још увек у току више од три године и четири месеца након одлуке Уставног суда, па чак и након смрти самог првог подносиоца (видети ст. 10–22. и став 30. горе). У овим околностима, и сасвим независно од тога да ли је износ досуђен првом подносиоцу 9. децембра 2021. године био одговарајући у то време, не може се рећи да је првом подносиоцу пружено адекватно и довољно обештећење за наводну повреду.

196. Када је реч о другој подносиоци, Уставни суд је 20. маја 2021. године утврдио повреду њеног права на правично суђење у разумном року и досудио јој износ од EUR 500 на име нематеријалне штете (видети став 56. горе). Овај износ, међутим, никада није исплаћен другој подносиоци лично нити њеном сину након њене смрти (видети ст. 57. и 58. горе). Штавише, као и у случају првог подносиоца, спорни управни поступак и спор је настављен готово четири године након одлуке Уставног суда и још увек је у току (видети ст. 35–53. горе). Друга подносиоца је такође преминула током поступка (видети став 41. горе). У овим околностима, и узимајући у обзир то да ли је износ који је Уставни суд досудио другој подносиоци 20. маја 2021. године био одговарајући у то време, не може се рећи да је другој подносиоци пружено адекватно и довољно обештећење.

197. Имајући у виду горе наведено, Суд сматра да приговори Владе, да су подносиоци изгубили свој статус жртве у смислу Конвенције, морају бити одбијени.

198. Притужбе подносилаца такође нису ни очигледно неосноване нити недопуштене по било ком другом основу наведеном у члану 35. Конвенције. Према томе, оне се морају прогласити допуштеним.

В. Основаност

1. Поднесци страна у спору

199. Подносиоци су поново потврдили своје притужбе (видети став 186. горе). Додали су да ни на који начин нису допринели одуговлачењу управног поступка и спора.

200. Влада је тврдила да је предметни поступак сложен. Штавише, како је објашњено у ст. 188. и 189. горе, она је тврдила да подносиоци више не могу тврдити да су жртве повреде члана 6. став 1. Конвенције. Посебно у погледу друге подносиоце, Влада је тврдила да њен син није могао да прими надокнаду досуђену његовој мајци, јер није доставио потребну документацију.

2. Оцена Суда

201. Оправданост дужине поступка се мора ценити у светлу околности предмета и позивањем на следеће критеријуме утврђене у судској пракси Суда: сложеност предмета, понашање подносиоца представке и надлежних органа и важност предмета спора за подносиоца представке (видети, међу многим другим изворима, *Comingersoll S.A. против Португала* [BB], број 35382/97, став 19, ЕСЉП 2000-IV).

202. Период који треба узети у обзир у предметном случају отпочео је између децембра 2013. и фебруара 2014. године, у погледу првог подносиоца, и 17. јула 2017., у погледу друге подносиоце (видети ст. 11, 12. и 37. горе). То су били датуми када су подносиоци уложили своје жалбе на првостепене одлуке (видети *Живаљевић против Црне Горе*, број 17229/04, став 75, од 8. марта 2011. године). Суд даље примећује да је спорни поступак очигледно још увек био у току (видети ст. 10–22. и ст. 35–53. горе). Чини се да је процес у целини био неоправдано дуг. Штавише, чини се да не постоје изузетне околности које оправдавају прекомерну дужину предметног поступка (видети, *mutatis mutandis*, *Glavinić и Marković против Хрватске*, бр. 11388/15 и 25605/15, став 79, од 30. јула 2020. године).

203. Поступак може бити нарочито прекомерно дуг када се, као у предметном случају, предмет више пута враћа на поновно одлучивање. Иако функција Суда није, према члану 6. Конвенције, да анализира начин на који национални судови или управни органи тумаче и примењују домаће право, он ипак сматра да су одлуке којима се поништавају претходни налази и предмет враћа на поновно одлучивање обично последица уочених грешака које су починили нижи судови или други органи. Поновљена враћања на поновно одлучивање могу такође указивати на недостатак у правосудном систему дате државе (видети, на пример, и *mutatis mutandis*, *Грко-католичка парохија Lurani и др. против Румуније* [BB], број 76943/11, став 147, од 29. новембра 2016. године).

204. Поступци на домаћем нивоу, који су се тицали наставка исплате пензија од стране РФ ПИО, нису били сасвим једноставни. Међутим, они такође нису били ни изузетно сложени. Заиста, сама Влада је тврдила да су критеријуми за наставак исплате пензија од стране РФ ПИО јасно утврђени Акционим планом у пресуди *Грудић* (видети ст. 173. и 176. горе). Сам предмет спорног поступка стога не може оправдати њихову укупну дужину, нити било каква кашњења која би се могла приписати самим подносиоцима. Да су државни и правосудни органи сматрали да подносиоци немају право на наставак исплате њихових пензија, јер нису испоштовали услове из Акционог плана у пресуди *Грудић*, они су о томе могли донети одлуку у разумном року и без враћања предмета на поновно одлучивање о којима је било речи горе.

205. У погледу важности предмета спора за подносиоце, Суд понавља да је споровима о пензијама потребно посветити посебну пажњу. Исплата пензија подносилаца је претходно била обустављена и стога је, с обзиром на њихову старост, поступак на који су се притуживали био од неоспорне важности за њих (видети, на пример,

Н.Т. против Немачке, број 38073/97, став 37, од 11. октобра 2001. године, и *Роџића против Хрватске*, број 38550/02, став 46, од 29. јуна 2006. године). И први подносилац и друга подносиатељка су преминули пре него што су њихови захтеви везани за пензије које исплаћује РФ ПИО решени на домаћем нивоу.

206. Након што је испитао сав материјал који му је достављен, и посебно констатујући налаз самог Уставног суда да су подносиоци претрпели повреду њиховог права на суђење у разумном року (видети ст. 25. и 56. горе), Суд сматра да Влада није изнела ниједну чињеницу или аргумент који би га могли убедити да донесе другачији закључак у предметном случају. Имајући у виду своју судску праксу по овом питању, Суд сматра да је у предметном случају дужина поступка била прекомерна и да није испунила захтев „разумног рока”.

207. Сходно томе, дошло је до повреде члана 6. став 1. Конвенције у погледу оба подносиоца.

V. ПРИМЕНА ЧЛАНА 41. КОНВЕНЦИЈЕ

208. Члан 41 Конвенције гласи:

„Када Суд утврди повреду Конвенције или протокола уз њу, а унутрашње право Високе стране уговорнице у питању омогућава само делимичну одштету, Суд ће, ако је то потребно, пружити правично задовољење оштећеној страни.”

A. Штета

209. Први подносилац је тражио износ од EUR 5.000, умањен за износ који му је Уставни суд већ досудио на име претрпљене нематеријалне штете. Први подносилац је такође тражио исплату својих прилагођених пензија од стране РФ ПИО са датумом исплате од 15. фебруара 1999. године, као накнаду материјалне штете.

210. Друга подносиатељка је тражила износ од EUR 5.000 на име накнаде за претрпљену нематеријалну штету. Она је такође тражила исплату својих прилагођених пензија од стране РФ ПИО за период између 15. фебруара 1999. и 24. децембра 2020. године (с обзиром на чињеницу да је парнични поступак у вези са заосталим износима њене пензије још увек био у току; видети такође ст. 59–64. горе) као накнаду материјалне штете.

211. Влада је оспорила потраживања подносилаца. Она је посебно тврдила да су подносиоци изгубили статус жртве у вези са њиховим притужбама према члану 6. Конвенције, те да стога нису могли тражити досуђивање било какве накнаде. У вези са чланом 1. Протокола број 1 уз Конвенцију и с обзиром на то да подносиоци или уопште нису покренули парнични поступак, или је тај поступак још увек у току, њихови захтеви за накнаду материјалне штете су такође морали бити одбијени. У сваком случају, према мишљењу Владе, износи које су подносиоци потраживали су били превисоко опредељени.

212. Суд не уочава било какву узрочну везу између врсте повреда утврђених у предметном случају и наводне материјалне штете (видети, *mutatis mutandis*, *Ђурић против Србије*, број 24989/17, ст. 88. и 90, од 6. фебруара 2024. године); он стога одбацује ове тврдње у целисти. Међутим, Суд досуђује првом подносиоцу и другој подносиатељки представке износ од EUR 5.000, који су иначе потраживали, по подносиоцу на име претрпљене нематеријалне штете, умањен за све износе који су или су можда већ били исплаћени њима или њиховим правним следбеницима по истом основу, заједно са било каквим порезом који се може наплатити подносиоцима.

213. Наведени износи биће исплаћени удовици првог подносиоца, гђи Сабиле Селими, односно сину друге подносиатељке, г. Рамадану Краснићи.

B. Трошкови и издаци

214. Први подносилац и друга подносиатељка су тражили укупан износ од око EUR 3.210, односно EUR 4.540 у динарској противвредности, на име трошкова и издатака насталих током поступка на домаћем нивоу, као и на име трошкова и издатака који су настали пред Судом.

215. Влада је оспорила ове захтеве.

216. Према судској пракси Суда, подносилац представке има право на повраћај трошкова и издатака само у оној мери у којој је доказано да су стварно и нужно настали и да су такође разумни у погледу њиховог износа. Односно, подносилац представке их је морао платити, или је дужан да их плати, у складу са законском или уговорном обавезом, и морали су бити неизбежни како би спречили утврђену повреду или добијање накнаде (видети, међу многим другим изворима, *Ђурић*, цитиран горе, став 95, са даљим референцама). У предметном случају, имајући у виду документацију у свом поседу и горенаведене критеријуме, Суд сматра да је разумно досудити сваком од подносилаца износ од EUR 2.000, којим би се покрили трошкови и издаци по свим тачкама, заједно са било каквим порезом који се може наплатити подносиоцима представке на тај износ.

217. Наведени износи биће исплаћени удовици првог подносиоца, гђи Сабиле Селими, односно сину друге подносиоце, г. Рамадану Краснићи.

ИЗ ТИХ РАЗЛОГА, СУД, ЈЕДНОГЛАСНО,

1. *Одлучује* да представке здружи;

2. *Утврђује* да удовица првог подносиоца, госпођа Сабиле Селими, и син друге подносиоце, господин Рамадан Краснићи, имају право да наставе са предметним поступком уместо првог подносиоца и друге подносиоце;

3. *Одлучује* да придружи меритуму претходни приговор који је Влада изнела на основу члана 1. Протокола број 1 уз Конвенцију, у вези са наводним пропустом првог подносиоца и друге подносиоце да правилно искористе управни поступак и спод на домаћем нивоу, и *одбацује* га;

4. *Проглашава* притужбе првог подносиоца и друге подносиоце, у вези са наставком исплате њихових пензија од стране РФ ПИО према члану 1. Протокола број 1 уз Конвенцију, као и њихове притужбе на прекомерну дужину управног поступка и спора према члану 6. став 1. Конвенције, допуштеним, док остатак њихових представки проглашава недопуштеним;

5. *Утврђује* да је дошло до повреде члана 1. Протокола број 1 уз Конвенцију у погледу првог подносиоца и друге подносиоце;

6. *Утврђује* да је дошло до повреде члана 6. став 1. Конвенције у погледу првог подносиоца и друге подносиоце;

7. *Утврђује*

(а) да Тужена мора да исплати удовици првог подносиоца, госпођи Сабиле Селими, и сину друге подносиоце, господину Рамадану Краснићи, у року од три месеца од дана када ова пресуда постане правоснажна у складу са чланом 44. став 2. Конвенције, следеће износе које треба претворити у националну валуту Тужене државе по стопи која се примењује на дан исплате:

(i) износ од EUR 5.000 (пет хиљада евра), умањен за било који износ који је већ плаћен по истој основи на домаћем нивоу, као и било који порез који се може наплатити, на име нематеријалне штете;

(ii) износ од EUR 2,000 (две хиљаде евра), као и било који порез који се може наплатити госпођи Сабиле Селими и господину Рамадану Краснићи, на име судских трошкова и издатака;

(b) да, по истеку горе наведена три месеца до исплате, треба исплатити обичну камату на горе наведене износе по стопи која је једнака најнижој каматној стопи Европске централе банке уз додатак од три процентна поена;

8. *Одбацује* преостали део захтева подносиоца за правичним задовољењем.

Састављено на енглеском језику и достављено у писаној форми дана 3. јуна 2025. године, у складу са правилом 77. ст. 2. и 3. Пословника Суда.

Milan Blaško

Секретар Одељења

Ioannis Ktistakis

Председник

ПРИЛОГ

Списак предмета:

Број	Број представке	Назив предмета	Поднета	Подносилац представке Година рођења Место становања Држављанство	Правни заступник
1.	20641/20	Селими против Србије	22. април 2020. године	Абдурахим СЕЛИМИ 1939 Гњилане српско	Рефија ГАРИБОВИЋ
2.	20644/20	Краснићи против Србије	14. април 2020. године	Бахрије КРАСНИЋИ 1934 Призрен Српско	Рефија ГАРИБОВИЋ